

Gothenburg Research Institute

GRI-rapport 2012:6

Managing Big Cities

GPMS Proceedings 2011
Petra Adolfsson & Rolf Solli (red.)

© Gothenburg Research Institute
Allt mångfaldigande utan skriftligt tillstånd förbjudet.

Gothenburg Research Institute
Handelshögskolan vid Göteborgs universitet
Box 603
405 30 Göteborg
Tel: 031 - 786 54 13
Fax: 031 - 786 56 19
E-post: gri@gri.gu.se

ISSN 1400-4801

Layout: Lise-Lotte Walter

Förord

Detta proceedings innehåller ett av de konferensbidrag som presenterades vid GPMS, Gothenburg Public Management i Göteborg i 15-17 november 2011.

Konferensbidraget är skrivet av Magnus Rönn vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm. Han presenterar här en studie av hur vi kan förstå urvalsprocessen vid prekvalificeringar till arkitekttävlingar arrangerade av offentliga aktörer i Sverige.

GPMS är ett seminarium som arrangeras av Borås Högskola, SCORE (Handelshögskolan i Stockholm och Stockholms universitet, GRI (Göteborgs universitet) samt Kvalitetsmässan i Göteborg. Syftet med seminariet är att erbjuda ett forum för presentation av forskning om offentlig sektor.

Rolf Solli och Petra Adolfsson
Göteborg, juni 2012

Prekvalificering

– vem får delta i inbjudna arkitekttävlingar?

Magnus Rönn¹

Sammanfattning

Denna artikel presenterar resultat från en undersökning av prekvalificering i arkitekttävlingar. Avsikten är att utveckla kunskap om hur arrangörer utser arkitektkontor/team till inbjudna tävlingar. Prekvalificering är ett urvalsförfarande som används tidigt i tävlingsprocesser för att identifiera lämpliga kandidater. Vanligtvis blir tre till sex arkitektkontor/team inbjudna för att utveckla förslag till lösningar på tävlingsuppgiften. Forskningsfrågan handlar om hur arrangörer går tillväga för att finna dessa kandidater till inbjudna arkitekttävlingar.

Det är 10 tävlingar som undersökts, fem kommunala tävlingar och fem statliga tävlingar. Skälet till valet av fall är att den offentliga sektorn är en dominerande arrangör av tävlingar i Sverige. Metodiken i studien är en kombination av fallstudier och dokumentgranskning. Resultatet visar att det finns 375 ansökningar från arkitektkontor till tävlingarna. 43 kontor/team (11%) har blivit inbjudna till tävlingarna. En stor majoritet av intresseanmälningarna (84%) kommer från svenska arkitektkontor. Det förklaras av att arrangörerna i inbjudan meddelat att tävlingsspråket är svenska.

Samtliga arrangörer använder en urvalsprocess som innehåller två tydliga skeden. Först kontrolleras om ansökningarna uppfyller ”ska-kraven” i inbjudan. Därefter sker en värderande bedömning av arkitektkontorens professionella profil med stöd av relevanta referensprojekt och referenspersoner. Avgörande i slutbedömningen är arrangörens uppfattning om kandidaternas förmåga (a) att producera projekt med arkitektonisk kvalitet, (b) att kombinera kreativa lösningar med funktionella krav och (c) att samarbeta med byggherrar och entreprenörer. Urvalet av kandidater görs på tre olika sätt: omröstningar bland granskare, poängsättning av meriter eller genom en samlad bedömning av kandidaterna.

Nyckelord: Prekvalificering, Arkitekttävling, Inbjudan, Arrangör, Arkitektkontor.

---

¹ Associate professor, The School of Architecture and the Built Environment, The Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden
E-post: magnus.ronn@arch.kth.se

Inledning

Denna artikel undersöker prekvalificering av arkitektkontor i samtida arkitekttävlingar i Sverige. Prekvalificeringen är ett urvalsförfarande som används av byggherrar och beställare vid inbjudna projektävlingar. Prekvalificering börjar med att arrangören tar fram en inbjudan och annonserar om tävlingen. I inbjudan ges en översiktlig presentation av tävlingsuppgiften, de utvärderingskriterier som kommer att läggas till grund för valet av kandidater till tävlingen och vilka dokument som ska bifogas ansökan. Arkitektkontor som vill delta i tävlingen svarar på inbjudan med att skicka in en intresseanmälan. En grupp personer hos arrangören går sedan igenom ansökningshandlingarna och pekar ut kandidater till tävlingen. Normalt utses tre till sex kontor/ team. Så ser i korthet prekvalificeringen ut i inbjudna tävlingar arrangerade av kommunala och statliga huvudmän.

Av beskrivningen framgår att prekvalificeringen är ett möte mellan två parter: arrangören och intresserade arkitektkontor. Hur detta möte gestaltas kan studeras utifrån arrangörens synvinkel eller från arkitektkontorens horisont. Perspektiven belyser varandra. I denna studie har jag valt att granska prekvalificeringen med utgångspunkt från hur offentliga arrangörer utser arkitektkontor till inbjudna arkitekttävlingar med begränsat deltagande. Den rättsliga regleringen i Lagen om offentlig upphandling, LOU, kap 14, § 4, har följande lydelse:

En projektävling får begränsas till ett visst antal tävlingsdeltagare. Den upphandlande myndigheten ska ange kriterier för urvalet av deltagare. Antalet tävlingsdeltagare ska vara så stort att effektiv konkurrens uppnås.

Det finns minst fyra skäl för att undersöka prekvalificeringen. 1) Ett första skäl är bristen på kunskap om valet av kontor/team i inbjudna tävlingar. Det saknas forskning i Sverige om denna specifika urvalsprocess. Både arkitekter och arrangörer har behov av kunskap om prekvalificeringen för att kunna utveckla en systematisk erfarenhetsåterföring i samhällsbyggandet. 2) Ett andra skäl är att arrangörens val av kontor/team lägger grunden till kommande upphandling av arkitekttjänster. Förstapristagaren kan räkna med fortsatt uppdrag. Arkitektkontor som inte går vidare i urvalsprocessen är chanslösa. Det är ett öde som drabbar 89% av kandidaterna i studien. 3) Ett tredje viktigt skäl för forskning är att prekvalificeringen handlar om konkurrens och samhällsekonomi samt att den regleras i lag. Offentliga arrangörer måste annonsera ut tävlingar och göra uppdragen tillgängliga för arkitektföretag i Europa. Den rättsliga regleringen bygger på idén om att konkurrens resulterar i en effektivare användning av skattemedel. Men det kan bli för många som konkurrerar om samma uppdrag. Så till exempel föredrar arrangörer tävlingar med begränsat deltagande framför öppna tävlingar med många kontor/team. Genom prekvalificeringen kan arrangören bestämma vilka kandidater som ska bjudas in till tävlingen. Av Sveriges Arkitekters hemsida framgår att en stor majoritet av tävlingarna i arkitektur och stadsbyggnad är inbjudna tävlingar med statliga och kommunala huvudmän. Samma gäller för

tävlandet i Norge, Danmark och Finland (Kazemian, Rönn & Svensson, 2007). 4) Ett fjärde skäl för forskning är att arkitekttävlingen ligger tidigt i planeringsprocesser och gäller projekt med lång livslängd. Byggnader är objekt som tar plats i rummet och formar framtida upplevelser av miljön. Ur denna synvinkel framträder prekvalificeringen som en process av strategisk betydelse i samhällsbyggandet.

Forskningsfältet

Trots prekvalificeringens betydelse finns det förvånande få studier som fokuserar på urvalet av arkitekter till inbjudna tävlingar. Jag har inte funnit någon svensk studie. Däremot har prekvalificeringen undersökts i Holland och Danmark. Leentje Volker (2010) redovisar hur offentliga byggherrar i Holland beställer arkitekttjänster. Hon undersöker både möjliga framgångsfaktorer i upphandlingen och hinder. Volker ger ett antal förslag som kan antas ge en upphandling som är bättre anpassad till arkitekturens förutsättningar. Det finns ett stort missnöje bland arkitekter mot byråkratisering och kostsamma inlämningskrav från offentliga beställare (Kroese, Meijer & Visscher, 2009). Volker och Lauche (2008) noterar att urvalet av arkitekter till tävlingar och bedömningen av tävlingsförslagen liknar varandra, även om de kriterier som ligger till grund för valen skiljer sig åt. Urvalet av arkitekter baserades i fallen på personliga erfarenheter, rykte och referenser. Tävlingsförslagets kvalitet däremot värderades med utgångspunkt från design, hur förslagen såg ut i ritningar, beskrivningar och illustrationer. Jag tolkar resultatet som att prekvalificeringen av kandidater till tävlingar och juryns kvalitetsbedömning av tävlingsförslag kan ses som två olika typer av arkitekturkritik.

Den danska undersökningen av prekvalificering i arkitekttävlingar är utförd vid Handelshögskolan i Köpenhamn av Kristian Kreiner och Merete Gorm 2008 och 2009. Studien från 2008 redovisar byggherrarnas perspektiv och erfarenheter. Denna undersökning baseras på en enkät som besvarats av 98 informanter. Av dessa är 60% offentliga byggherrar. 40% är privata byggherrar. Den danska studien avviker i uppläggningsfrågan från min undersökning av prekvalificering på två viktiga punkter. Kreiner och Gorm söker kunskap om prekvalificering i tävlingar via enkäter till byggherrar. Undersökningsmetodiken resulterar i åsikter och erfarenhetsbaserade svar i frågeformulär. Jag söker kunskap om prekvalificering genom granskning av dokument hos ett urval av offentliga arrangörer. Studien bidrar med ny empiri till kunskapsfältet. Den andra skillnaden gäller byggherren. Respondenterna i den danska studien är både offentliga och privata företag. Jag har undersökt tävlingar som arrangerats av statliga och kommunala huvudmän. Min undersökning omfattar enbart offentliga uppdragsgivare som till skillnad mot privata byggherrar måste utse kontor/team i enlighet med Lagen om offentlig upphandling. Gemensamt är att vi båda studerat samtida tävlingar utifrån arrangörens urval av arkitektkontor. Jag bidrar med empiriskt baserat resultat om svenska förhållanden.

Arkitekttävlingar är ett kunskapsfält av betydelse för både arkitekterna och deras uppdragsgivare. Enligt min mening kan tävlingsprocessen delas in sju typiska skeden, från inbjudan till implementering (Rönn, 2011):

- *Inbjudan:* Det första skedet är arrangörens arbete med inbjudan till prekvalificering. Inbjudan innehåller en sammanfattande beskrivning av tävlingsuppgiften och ekonomiska ersättningar, krav på dokument som ska ingå i företagets intresseanmälan, information om granskare och kriterier som styr valet av kandidater.
- *Intresseanmälan:* Det andra skedet är arkitektkontorens framtagning och inlämning av ansökningshandlingar. De arkitektkontor/team som väljer att delta sammanställer begärda uppgifter om företagets ekonomiska status och organisation, CV för nyckelpersoner, referensprojekt och kontaktuppgifter på referenspersoner till dessa projekt.
- *Urvalsprocessen:* Det tredje skedet definieras av arrangörens urval av kontor/team till tävlingen. Typiskt är en utvärdering i två steg, en första formell granskning av kandidater med utgångspunkt från ”ska-kraven” i inbjudan följt av ett andra värderande bedömning baserat på referensprojekten. I det andra skedet prövas sökanden med hänsyn till arkitektonisk kvalitet, förmåga att kombinera kreativa lösningar med effektiva funktioner och hur samarbetet fungerat i relation till byggherrar/entreprenörer.
- *Tävlingsprogram:* Det fjärde skedet är arrangörens utveckling av program för tävlingen; beskrivning av tävlingsuppgiften, framtagning av krav, mål och kriterier för bedömning av tävlingsförslagen samt val av juryledamöter. I detta skede kompletteras juryn med ledamöter utsedda av Sveriges Arkitekter, såvida de inte redan blivit utsedda.
- *Gestaltningprocessen:* Det femte skedet är idéproduktion och gestaltning av tävlingsuppgiften. De tävlande kontoren/teamen analyserar tävlingsprogrammet, formulerar bärande gestaltningsidéer och visualiserar förslag till lösningar på tävlingsuppgiften.
- *Kvalitetsbedömningen:* Det sjätte skedet är juryns prövning av tävlingsbidragens kvalitet, val av vinnare och framtagning av juryutlåtande. Förtjänster och brister i förslagen analyseras och värderas. Juryns uppgift är att identifiera en bästa helhetslösning på uppgiften. Arkitekterna i juryn brukar få i uppgift att presentera förslagen för arrangören.
- *Implementering:* Det sjunde och sista skedet är genomförandet av vinnande förslag. Tävlingen övergår nu till att bli en fråga om upphandling av arkitekt-tjänster och projekteringsuppdrag. Redan i inbjudan till tävlingar informerar arrangören om att vinnaren kan räkna med fortsatt uppdrag under förutsättning att projektet ska genomföras.

Syfte och frågor

Det övergripande målet är att utveckla kunskap om prekvalificeringen i arkitektävlingar. I centrum för forskningsintresset är prekvalificeringens tre första skeden: *inbjudan*, *intresseanmälan* och *urvalsprocess*. Artikeln redovisar resultat från en studie av hur arrangörer utser arkitektkontor/team till inbjudna tävlingar. Ett grundläggande antagande är att arrangörer bjuder in kandidater till tävlingen som uppfattas som kunniga, attraktiva eller spännande.

Studien utgår från hypotesen att prekvalificeringen innehåller en serie val: *tillval*, *frånval* och *urval*. Arkitektkontor som önskar delta i tävlingen skickar in intresseanmälningar. Det är ett aktivt tillval. Kontor som avstår gör ett aktivt och eller passivt frånval. Kandidater med ofullständiga ansökningar drabbas av arrangörens frånval och går inte vidare i urvalsprocessen. Antingen söker arrangören en lämplig mix av tävlande kontor/team eller så väljs kandidaterna utifrån sina egna meriter. Eftersom det är många flera intresseanmälningar från arkitektkontor än platser i inbjudna tävlingar tvingas arrangören göra att värderande urval. Här ligger studiens grundläggande problematik. Min avsikt är att belysa prekvalificeringen med stöd av följande fem forskningsfrågor:

- *Hur visar sig tävlingarnas attraktionskraft?*
- *Vad är det för uppgifter som arrangörer efterfrågar i inbjudan?*
- *Vilka kriterier styr utvärderingen av kandidater?*
- *Hur organiseras urvalsprocessen?*
- *Vad är det för utvärderingsmodeller som praktiseras vid val av kontor/team?*

Teori och metod

Jag har använt en teoretisk referensram som utgår från fyra forskningsstrategier för insamling och bearbetning av data. Kunskap om prekvalificering utvecklas genom:

- *Inventering*: Studien startade med en inventering av Sveriges Arkitekters hemsida för tävlingsservice. Här redovisas tävlingar som godkänts av organisationen och som arrangeras i enlighet med gällande tävlingsregler. Inventeringen begränsades till offentligt arrangerade tävlingar under perioden 2007-2009. Kartläggningen har utnyttjats till val av informativa tävlingar som belyser väsentliga drag i prekvalificeringen.
- *Fallstudier*: Jag har med stöd i inventeringen undersökt 10 tävlingar. Fem tävlingar med kommunala huvudmän och fem med statliga huvudmän har valts ut för fallstudier. Från Sveriges Arkitekters hemsida laddade jag ner följande tävlingsdokument från fallen: Tävlingsprogram, tävlingsförslagen (situationsplan, fasader, sektion, illustrationer och beskrivande text) och juryutlåtande (www.arkitekt.se/tavlingar). Fallen har först analyserats separat och därefter jämförts med varandra (Stake, 1995; Johansson, 2007). Genom jämförelserna har likheter och skillnader identifierats. Fallstudierna har resulterat

i en praktiktäna kunskapsuppbyggnad (Janek, 1996). Erfarenheter utnyttjas av designers, arkitekter och stadsplanerare för att skapa en *repertoar av fall* (Schön, 1983). Fallen återanvänds i nya uppdrag som gestaltungsprinciper, handlingsregler och mönster för utveckling av lösningar på designproblem. Det är en spänning mellan teori och praktik som är inbyggd i "making professions" som designer, arkitekter och stadsplanerare (Dunin-Woyseth och Michl, 2001). Avgörande för teorins praktiska funktion hos making professions är dess förmåga att leverera goda råd i valsituationer.

- *Dokumentgranskning*: För att få tillgång till tävlingsdokument kontaktades arrangörerna via brev. Jag bad om mötesanteckningar, beslutsunderlag, protokoll och inbjudan till prekvalificeringen. Dokumenten har granskats genom "närläsning". Nyckelord och betydelsebärande meningar i texterna som ger information om forskningsfrågorna har noterats och tolkas (Milos, 2010). I denna dokumentgranskning har jag inspirerats av Dana Cuff (1999). Hon har använt prisbelönta arkitekturprojekt som bas för identifiering av faktorer som främjar arkitektonisk kvalitet i projekt. Samspelet mellan arkitekten och byggherren ses som avgörande för kvalitetsutvecklingen (Arge & Blelike, 2003). Professionen ser tävlingar som en experimentell arena och ett laboratorium för innovativ design. Nyttänkande tillskrivs unga företag, förstaprisstagare i tävlingar och arkitektkontor som har rykte om sig att representera en slags spjutspetspraktik. Det är föreställningar om kvalitet som framträder i granskade urvalsprocesser.
- *Arkitekturkritik och bedömningsstrategi*: Arrangörerna i studien utser grupper av personer med uppgift att pekat ut passande kontor/team till tävlingar. Besluten ingår i en komplex urvalsprocess med flera obekanta faktorer som får beslutsfattare att förstärka kända aspekter, lyfta fram tidigare erfarenheter av samarbeten och premiera faktorer som legitimerar besluten (Hemlin, Johanson & Montgomery 1990; Kreiner och Gorm, 2008). Valen motiveras med arkitekturkritiska omdömen. Enligt Michael Benedikt (2007) går det att värdera arkitektur på ett rättvisande sätt. Arkitekturkritiken uppträder i tävlingar som bedömningsstrategi i tre olika former (Rönn, 2010; Svensson, 2008). För arkitekter är självkritik vid ritbordet och kritik från kollegor en *designmetod* i deras utveckling av tävlingsförslag. För juryer är kritik en *arbetsmetod* i tävlingar för identifiering av kvaliteter, brister och oklarheter i förslagen. Juryutlåtandet är en *textbaserad* kritik i slutet av tävlingsprocessen (Rönn, 2010). Arrangörernas strategi för bedömning av referenser i prekvalificeringen kan på motsvarande sätt ses som en form av kritik. Wayne Attoe (1978) skiljer på tre former av arkitekturkritik: normativ, tolkande och beskrivande. Normativ kritik baseras på kriterier, regler eller föreställningar om kvalitet som projekten jämförs mot. Tolkande kritik utgår från hur projekten upplevs av utvärderare. Beskrivande kritik är faktaorienterad.

Fallen

Sökandet efter informativa fall började med en genomgång av Sveriges Arkitekters hemsida. Det fanns 29 avgjorda tävlingar redovisade på hemsidan för perioden 2007-2009.

Tabell 1: Antalet tävlingar 2007-2009 på Sveriges Arkitekters hemsida.

Tävlingsform	Statliga	Kommunala	Privata
Allmänna tävlingar: 9	1	7	1
Inbjudna tävlingar: 20	6	14	
Summa: 29	7	21	1

Den offentliga sektorn har varit en mycket dominerande arrangör. Tabell 1 visar att 28 av 29 tävlingar har kommunala och statliga huvudmän. 20 inbjudna tävlingar har genomförts under perioden. 10 har valts ut för fallstudier. Fem är tävlingar som arrangerats av statliga huvudmän och som haft gestaltningen av byggnader i natur- och kulturlandskap som tävlingsuppgift. Fem är kommunala tävlingar. Tävlingarna med statliga huvudmän är:

- 2009 års tävling om Naturum Laponia i Lappland
- 2008 års tävlingar om Naturum Väneren – Victoriahuset
- 2007 års tävling om Naturum Tåkern
- 2007 års tävling om Stendörrens Naturum
- 2007 års tävling om Nya entréer till Skuleskogens Nationalpark

Tävlingarna med kommunala huvudmän är:

- 2009 års tävling om Stora Torget i Visby
- 2009 års tävling om Bostäder på Västra Kajen, Jönköping
- 2008 års tävling om Vaxholms kulturhus
- 2007 års tävling om Naturum Kristianstads Vattenrike
- 2007 års tävling om Nybyggnad för Smålands musik och teater, Jönköping

Tävlingarna med kommunala huvudmän har en bredare repertoar av tävlingsuppgifter. Det beror på att kommuner arrangerat flera tävlingar utifrån lokala intressen/behov.

Resultat

De 10 tävlingar som ingår i studien har genererat sammanlagt 375 intresseanmälningar. 315 av 375 intresseanmälningar (84%) är från svenska arkitektkontor. 60 av 375 ansökningar (16%) är inlämnade av utländska kontor. 43 arkitektkontor (11%) av 375 sökanden har blivit inbjudna till tävlingarna. Resten (89 %) har sållats bort i urvalsprocessen. 38 av 43 inbjudna kontor/team (88%) kommer från Sverige, tre kommer från Danmark och två kommer från Norge. En orsak till att

tävlande består av nordiska kontor/team är arrangörens krav på svenska som tävlingsspråk. Kravet finns i samtliga 10 tävlingar. Engelskspråkiga referensprojekt accepteras, men tävlingen ska genomföras på svenska. Arrangörernas reglering av språket speglar en önskan att kunna följa upp referenser och skaffa sig information om hur arkitekterna samarbetat med byggherrar och entreprenörer.

EU har i direktiv 2004/18/EG infört ett förbud mot geografiska begränsningar i arkitekttävlingar som arrangeras av offentliga huvudmän. Men det finns ingen reglering av språket i tävlingarna. Kravet på svenska som tävlingsspråk har en praktisk sida. Kommunikationen underlättas. En konsekvens är dock att tävlingsskulturen får en nationell prägel. Det är således inte en tillfällighet att vinnarna i studien alla är svenska arkitektkontor/team:

- Wingårdh Arkitektkontor (4 vinster, vara 3 vinster i kombination med NOD)
- NOD Natur Orienterad Design (3 vinster i kombination med Wingårdh Arkitektkontor)
- White Arkitekter (2 vinster)
- Andersson Jönsson Landskapsarkitekter (2 vinster i kombination med Wingårdh Arkitektkontor och Formverkstan Söder)
- Malmström Edström (2 vinster i kombination med NOD, Tyréns och Sydväst Arkitektur och Landskap)
- Tham & Videgård Hansson Arkitekter (1 vinst)
- Sydväst Arkitektur och Landskap (1 vinst i kombination med Malmström Edström)
- Tyréns (1 vinst i kombination med NOD och Sydväst Arkitektur och Landskap)

Förstapristagarna är välkända arkitektkontor i Sverige. Wingårdh Arkitektkontor, NOD, Andersson Jönsson Landskapsarkitekter, Malmström Edström och White Arkitekter har varit extra framgångsrika, jämfört med konkurrenterna. Ett av företagen som vunnit första pris, Tham & Videgård Hansson Arkitekter, har av arrangören tilldelats rollen som ”ungt kreativt kontor med stor arkitektonisk förmåga” i bedömningen (Utvärdering 2008-09-30). Det är emellertid ett kontor som funnits i 10 år vid tävlingstillfället. Ansvariga arkitekter var 40 år. Att vara ”ung och kreativ” är ett omdöme som verkar spegla en allmän uppfattning av företagets profil, ett rykte eller förmåga att kunna förnya sig, snarare än mätbara kriterier som antal år i branschen och ålder på ansvariga arkitekter. Fyra av 10 arrangörer har haft ”ung och kreativ” som ett kriterium för val av kontor/team. En liknande önska om förnyelse finns i den danska studien. 37% av byggherrarna svarade att man gärna tog med ett ”Wild card” i tävlingen (Kreiner och Gorm, 2008).

Intresse och attraktivitet

Alla tävlingar är inte lika intressanta för arkitektkontoren. Några tävlingar framstår som attraktivare än övriga. Flest intresseanmälningar finns i följande tre tävlingar:

- 2009 års tävling om Bostäder i Jönköping (62 anmälningar)
- 2009 års tävling om Naturum i Laponia (54 anmälningar)
- 2008 års tävling om Naturum vid Vänern - Victoriahuset (51 anmälningar)

Minst intresse har visats för dessa tre tävlingar:

- 2007 års tävling om Entréer till Skuleskogens nationalpark (9 anmälningar)
- 2007 års tävling om Naturum till Stendörren (22 anmälningar)
- 2007 års tävling om Naturum till Kristianstads vattenrike (29 anmälningar)

En orsak till skillnaderna kan sökas i tävlingsuppgiften. Tävlingen om nya bostäder i Jönköping, som är ett större byggprojekt, har till exempel flera kandidater jämfört med entréer till Skuleskogens nationalpark, som är ett mindre uppdrag. Men det är i få fall som tävlingsuppgiften förklarar skillnaden i attraktionskraft. Ett lika viktigt resultat är att det bland tävlingarna om naturum finns fall med både stort intresse (54 anmälningar) och svagt intresse (22 anmälningar). Tävlingsuppgiften framträder som en otillräcklig förklaring. Det måste finnas andra drivkrafter bakom skillnaderna i arkitektkontorens respons på inbjudan.

Prisnivå och intresseanmälningar

Arrangören påverkar tävlingen genom den ekonomiska ersättningen på två sätt. Dels genom prissumman för tävlingen som helhet. Dels genom ersättningen till inbjudna arkitektkontor/tema. Prissumman varierar i tävlingarna från 300 000 kr till 1 miljon kr. Också arrangörernas ersättning till tävlande skiljer sig åt, från lägst 100 000 kr per arkitektkontor/team till högst 200 000 kr. Låt mig börja med ”lägpristävlingarna”. Tre arkitekttävlingar har en lägre prissumma än övriga fall. De är:

- 2009 års tävling om Stora Torget i Visby (prissumma 300 000 kr)
- 2008 års tävling om Kulturhus i Vaxholm (prissumma 375 000 kr)
- 2007 års tävling om Entréer till Skuleskogens nationalpark (prissumma 400 000 kr)

Dessa ”lägpristävlingar” har en prissumma på 300 000 kr - 400 000 kr. Ersättningen till arkitektkontoren/teamen motsvarar 100 000 kr - 125 000 kr. Sammanlagt har 80 arkitektkontor önskat delta i dessa tre tävlingar. Trots den lägre prissumman erhöll tävlingen om Stora Torget i Visby 39 intresseanmälningar. Tävlingen om Kulturhus i Vaxholm, som hade en prissumma på 375 000 kr, resulterade i 33 ansökningar. I den tredje tävlingen, Entréer till Skuleskogens nationalpark, fanns det enbart nio ansökningar. Påfallande få arkitektkontor har således visat

intresse för denna tävlingsuppgift. Om man i stället vänder blicken mot den högsta ersättningsnivån sticker följande tre fall ut från mängden:

- 2007 års tävling om Smålands musik och teater (prissumma 1 000 000 kr)
- 2009 års tävling om Naturum Laponia (prissumma 900 000 kr)
- 2009 års tävlingar om Bostäder i Jönköping (prissumma 750 000 kr)

”Högekostnadstävlingar” har en prissumma på 750 000 kr - 1 000 000 kr. Ersättningen till tävlande arkitektkontor/team i dessa tävlingar är 150 000 kr - 200 000 kr. Den högre ersättningsnivån har jämfört med lågpristävlingarna genererat sammanlagt 158 intresseanmälningar, vilket är dubbelt så många ansökningar. Det är den högre prissumman och bättre ersättning till tävlingsteamerna som drar till sig ansökningar och ger tävlingen status. Studien visar att de ekonomiska villkoren har ett betydande förklaringsvärde till tävlingarnas varierande attraktionskraft.

Inlämningskrav och utvärderingskriterier

Inlämningskraven och utvärderingskriterierna i inbjudan talar om vilken typ av information som bestämmer valet av kontor/team till tävlingen. Det finns ett antal ”ska-krav” och kriterier för utvärderingen av kandidater som hela tiden återkommer i inbjudan till prekvalificering. Ska-kraven är en kombination av professionell praxis och regleringar i lag av inbjudan till offentliga uppdrag (LOU, kap 8 och 9) respektive utslutning av leverantörer (LOU, kap 10). Återkommande ska-krav i arrangörernas inbjudan till tävlingen är:

- *Curriculum Vitae*: CV för ansvariga arkitekter, deras utbildning och professionella kvalifikationer för tävlingsuppgiften.
- *Referensprojekt*: 3-5 referensprojekt som är relevanta för tävlingsuppgiften. 2 av 3 referensprojekt ska normalt vara genomförda.
- *Referenspersoner*: Kontaktuppgifter på referenspersoner hos uppdragsgivaren till referensprojekten (byggherre och entreprenör).
- *Projektorganisation*: En plan som visar hur uppdraget ska genomföras på plats och hur efterfrågade kunskaper/professioner samordnas i projektet.
- *Kvalitetssystem och miljöpolicy*: Redovisning av företagets interna kvalitetssystem och miljöpolicy.
- *Ekonomi och skatter*: Dokument som informerar om företagets ekonomiska status och inbetalda skatter. Uppgifterna får inte vara äldre än 2 månader.
- *Kontaktuppgifter om företaget*: Information om företagets organisationsnummer inklusive namn, telefonnummer och e-postadress till kontaktpersonen.
- *Sanningsförsäkran*: En undertecknad försäkran av behörig företrädare om att företaget inte varit föremål för konkursansökan, tvångsförvaltning eller gjort sig skyldig till allvarligt fel i yrkesutövningen.

Slutligen ska intresseanmälan vara undertecknad av behörig firmatecknare och inlämnad i tid. Det är flera olika slag av informationsbehov som arrangören vill

tillgodose genom kraven i inbjudan. Dokumenten förmedlar administrativ trygghet, ekonomisk säkerhet och professionell kompetens. Nyckelpersonernas CV ger information om utbildning, erfarenhet och förmåga att leverera önskade lösningar på tävlingsuppgiften. Projektorganisationen visar hur arbetet ska samordnas och arkitekternas tillgänglighet för uppdragsgivaren.

Kandidaternas kapacitet för utveckling av arkitektonisk kvalitet och samarbetsförmåga i projekt söks på två sätt: Dels genom referenspersoner hos byggherrar och entreprenörer. Dels genom referensprojekten, som ska vara relevanta för tävlingsuppgiften. Kandidaternas gestaltningskompetens förmedlas via bilder av projekt (foto, ritningar, beskrivningar och illustrationer). Referensprojekten blir föremål för arkitekturkritik i utvärderingen.

Genom referenspersonerna får arrangören möjlighet att själv ta reda på hur byggherrar och entreprenörer upplevt samarbetet i referensprojekten. Namngivna personer kontaktas i slutbedömningen. Anteckningar från sådana samtal med referenspersoner finns sparade i arkiven hos offentliga arrangörer. Den danska studien ger en något avvikande bild av arrangörens informationssökande i prekvalificeringen. Enligt Kreiner och Gorm (2008) baserar byggherrarna valet av arkitekter främst på egna upplevelser av tidigare samarbete och personliga nätverk. Konkreta erfarenheter hos andra byggherrar används i liten omfattning i Danmark som underlag för systematiska bedömningar av kandidaternas lämplighet.

Designkriterier

Det slutliga valet av arkitektkontor/team till tävlingar äger rum i urvalsprocessens senare skeden. Kriterierna för denna utvärdering redovisas i inbjudan. Kandidaternas lämplighet för design av tävlingsuppgiften bedöms utifrån följande fyra kriterier:

- *Arkitektonisk kvalitet:* Hur har arkitekterna tillämpat begreppet ”god arkitektur” i referensprojekten?
- *Kreativ förmåga:* Har arkitekterna utvecklat innovativa lösningar på arkitektoniska och funktionella problem i referensprojekten?
- *Samarbetsförmåga:* Hur har arkitekterna samarbetat med beställare och entreprenörer i referensprojekten?
- *Kompetens och resurser:* Har tävlingsteamet den kompetens och de resurser som efterfrågas/önskas för uppdraget?

Dessa fyra kriterier återfinns i samtliga urvalsprocesser. I några fall har arrangören kompletterat bedömningen med kriterier som handlar om hur arkitekterna löst miljöaspekter och hanterat tillgänglighet i referensprojekten. Kriterierna innehåller två led. Det första ledet pekar ut värden som arrangören ser som särskilt angelägna, vilket i detta fall är: God arkitektur, kreativ förmåga, samarbetsförmåga samt kompetens och resurser. Detta led talar om *vad* som är viktigt för ar-

rangören i utvärderingen. Därpå följer ett andra led i kriterierna, som är en fråga och som anger *hur* arrangören ska gå tillväga i utvärderingen. Det är genom att rikta frågor till arkitekternas referenser som arrangören får kunskap om deras kvalifikationer för uppdraget. Avgörande för vilka kontor/team som inbjuds in till tävlingen växer fram i denna dialogbaserade bedömning av kandidaterna.

Urvalsprocessen

Kommunala och statliga arrangörer börjar urvalsprocessen på samma sätt. Processen inleds med kontroller av om kandidaterna uppfyllt ska-kraven. De flesta företagen har ordning på ekonomi, administration och referenser och går vidare till nästa skede. Men två tävlingar har ett avvikande mönster med en tidig utslagning av 31 arkitektkontor. Resultatet visar att det finns två olika typer av arrangörer. En "liberal arrangör" med en generös bedömning av ansökningar och en "sträng arrangör" med en hård kontroll av ska-kraven.

Hos "liberala arrangörer" sker utslagningen senare i urvalsprocessen jämfört med "stränga arrangörer". En majoritet av statliga och kommunala arrangörerna föredrar i denna studie att senarelägga utslagningen till förmån för arkitektkritiska bedömningar av arkitektkontorens referenser. Också i den danska studien noteras skillnader i byggherrarnas granskning av arkitektkontorens meriter i prekvalificeringen (Kreiner och Gorm, 2008). Företagen med begränsad beställarkompetens var mer kritiska till kandidaterna än erfarna byggherrar. Enkätsvaren tyder på att det finns ett samband mellan sättet som arkitektkontorens ansökningar granskas i prekvalificeringen, byggherrarnas erfarenhet av upphandling av arkitekttjänster och deras önskan om kompetenta kandidater till tävlingsuppgiften. Ju större beroende som arrangören har av extern kompetens desto tydligare visar sig missnöjet med svaga/oklara ansökningar.

Sträng arrangör

I denna studie är Landstinget i Jönköping en "sträng arrangör" med hård kontroll av ska-kraven i inbjudan. I tävlingen om en ny byggnad för Smålands musik och teater faller 19 av 42 (45%) intresseansökningar bort i den inledande formella granskningen. En ansökan har kommit in sent. De övriga utgår av två skäl. 10 ansökningar saknar begärda upplysningar om företagets ekonomiska status. Det är framför allt utländska arkitektkontor från England, Holland, Danmark, Norge och Finland som haft ofullständiga ansökningar på denna punkt. Det andra skälet är att referensprojekten klassats som "ej relevanta". Denna bedömning drabbar 12 arkitektkontor.

Vaxholms kommun är den andra arrangören med en hård kontroll av intresseanmälningar. I tävlingen om ett nytt kulturhus sorteras 12 av 33 (35%) ansökningar bort i början av urvalsprocessen. Skälen är liknande som hos Landstinget i Jönköping. Sex av 12 ansökningar faller bort på administrativa och ekonomiska grunder. Det är arkitektkontor som inte skickat in sina miljö- och

kvalitetssystem, lämnat in för gamla registreringsbevis eller anses ha för svag ekonomi (riskklass 2). Sex ansökningshandlingar saknar efterfrågade uppgifter om referensprojekten. Antingen går det inte att utläsa referenspersoner eller så redovisar arkitektkontoren fler än ett projekt som inte blivit utfört.

Liberala arrangören

Exempel på två ”liberala arrangörer” där bara ett fåtal intresseanmälningar sorteras bort i den inledande kontrollen är Gotlands kommun och Länsstyrelsen i Norrbottens län. Gotlands kommun utslöt bara en av 38 ansökningar (3%) i prekvalificeringen till tävlingen om Stora Torget i Visby. Det var en för sent inlämnad ansökan. I tävlingen om Naturum i Laponia är det fyra av 54 intresseanmälningar (7%) som utgår. Det är fyra ansökningar som anlänt för sent till arrangören. Övriga 50 arkitektkontor har alla skickat in intresseanmälningar i tid som bedömts uppfylla ska-kraven i inbjudan.

Utvärderingsgrupper och granskare

Alla 10 arrangörer i studien har tillsatt särskilda utvärderingsgrupper som granskar kandidaterna. Grupperna består av tre till sex personer. Ett par granskare följer med tävlingsprocessen och återkommer senare som representanter för arrangören i juryn. Kunskap från prekvalificeringen förmedlas på detta sätt vidare till juryns bedömning av tävlingsförslagen.

Sveriges Arkitekter uppträder som rådgivare. I tre tävlingar har organisationen också deltagit arrangörernas utvärderingsgrupper i rollen av beslutsfattare. Representanterna från Sveriges Arkitekter har i dessa fall deltagit i valet av tävlande, enligt beslutsprotokollen. Eftersom organisationen marknadsför sin rådgivande roll i tävlingar på hemsidan, deltar i juryn och ska godkänna tävlingsprogrammet är det inte förvånande att arrangörer vänder sig till Sveriges Arkitekter och ber om råd i frågor om prekvalificering.

Att föreslå urvalsprinciper, informera om kriterier för utvärdering och beskriva arkitektkontorens profil kan ses som ”konsumentupplysning” från Sveriges Arkitekters sida. Det är ett sätt att möta arrangörens informationsbehov, särskilt hos ovana byggherrar. Men att delta i besluten är inte oproblemiskt. Det kan anses strida mot principen om att alla medlemmar ska behandlas på samma sätt och erbjudas liknande villkor.

Jag har inte mött någon omfattande kritik mot att Sveriges Arkitekter deltar som beslutsfattare i prekvalificeringen. Kanske uppfattar medlemmarna medverkan som en garanti för att kontoren/ teamen blir rättvist inbjudna till tävlingarna. Organisationens medverkan kan ses som motvikt till arrangörernas tendens att välja ”säkra kort”, kända arkitektkontor som man har erfarenhet av och som kan visa upp genomförda projekt, relevanta för tävlingsuppgiften. Enligt tävlingssnämnden brukar Sveriges Arkitekter i kontakterna med arrangören uppmantra dem ”att bjuda in ett oprövat kontor som tillåts tävla med de mer etablerade kon-

toren” (Sveriges Arkitekter 2010, s 9). Kreiner och Gorm (2008) ser möjligheten till ”Wild card” för unga kontor som ett sätt att balansera prekvalificerings konservativa drag med förnyelse.

Urval och bedömningsstrategi

Det finns både likheter och skillnader i prekvalificeringen. En likhet i arrangörernas jakt på passande kandidater är en urvalsprocess som har två steg, en inledande kontroll av ska-kraven som åtföljs av en andra värderande bedömning där referenser spelar en central roll. En andra likhet är att urvalet av kandidater innehåller arkitekturkritiska överväganden. Skillnaderna ligger i synen på hur professionell kompetens ska identifieras, värderas, legitimeras och tillföras tävlingen. Bakom skillnaderna i urvalet uppfattar jag tre olika typer av modeller, som kommunala och statliga arrangörer använder vid slutbedömningen av kandidater till inbjudna tävlingar. Modellerna uppträder i blandformer, men renodlas här för tydlighets skull. Modellerna kan kallas för omröstningsmodellen, poängmodellen och bedömningsmodellen.

A. Omröstningsmodellen

2008 års tävling om Naturum Vänern – Victoriahuset används här som belysande exempel på omröstningsmodellen. Utmärkande i detta fall är att urvalet av kandidater sker successivt genom en serie omröstningar. Beslutsprincipen bygger på jämförelse och gillande. För att gå vidare i omröstningen krävs ett aktivt stöd. Kvar i tävlingen blir enbart kandidater som gillas av utvärderingsgruppen och därför ses som bättre än sina konkurrenter.

Enligt inbjudan till prekvalificering ska fem till sex arkitektkontor utses till tävlingen. Intresseanmälan fick innehålla högst tre referensprojekt. Det skulle ”tydligt framgå om de objekt som redovisas blivit realiserande så som de presenteras” (Inbjudan 2007-12-20). Tävlingspråket var svenska. Ansökan kunde dock lämnas på danska, norska eller engelska.

Arrangören uppger i inbjudan att kandidater som uppfyller ska-kraven går vidare till en andra kvalitativ utvärdering. Här ställs ”kvarvarande ansökningar mot varandra för att utröna vilka ... som bäst motsvarar och uppfyller utvärderingskriterierna” (Inbjudan 2007-12-20). De kriterier som ska styra utvärderingen ser ut så här:

- arkitektonisk gestaltningsförmåga så som den framgår av referensobjekten
- förmåga att gestalta en byggnad i dialog med omgivande natur- och kulturmiljö
- förmåga att kombinera yteffektiva lösningar med god funktion och form
- erfarenhet av jämförbara projekt

Inbjudan resulterade i 51 intresseanmälningar. Det tog utvärderingsgruppen tre möten och fem omröstningar att utse fem arkitektkontor till tävlingen.

Möte 2008-02-05. På det första mötet deltog tre personer. Efter en genomgång av samtliga 51 kandidater kom gruppen fram till att ansökningarna kunde delas in i fyra grupper.

- Grupp 1: Mycket starka ansökningar (2 kontor/team)
- Grupp 2: Starka ansökningar (10 kontor/team)
- Grupp 3: Något mindre starka ansökningar (15 kontor/team)
- Grupp 4: Ansökningar som inte var tillräckligt konkurrenskraftiga (24 kontor/team)

Den första omröstningen resulterade i att kandidaterna reduceras från 51 till 27. Utslagna blev de 24 kandidater som placerats i grupp 4.

Möte 2008-02-15. Denna gång genomfördes två omröstningar som reducerade antalet kandidater till 14. Gruppen började mötet med att diskutera om det fanns skäl att ompröva tidigare beslut. Så var inte fallet. Därefter granskades ansökningarna i grupp 3. Sex av dessa fick vara kvar. I den följande omröstningen minskade antalet kandidater i tävlingen från 20 till 14.

Möte 2008-02-18. Åter började gruppen med en genomgång av bortröstade kandidater. Sedan följde två omröstningar som resulterade i att fem arkitektkontor återstod i tävlingen. Den första omröstningen reducerade antalet kandidater från 14 till 10. I den andra omröstningen försvann ytterligare fem kontor efter en förnyad granskning av kandidaternas meriter. Kvarvarande fem kontor bjöds sedan in till tävlingen: Hidemark & Stintzing Arkitekter, Johan Celsing Arkitektkontor, White Arkitekter, Wikerstål Arkitektkontor och Wingårdh Arkitektkontor.

Gruppen avslutade mötet med att försäkra sig om att de fem utpekade arkitektkontoren uppfyllt ska-kraven. Dessutom prövade gruppen om det fanns något ”gränsfall” bland de utsorterande kandidaterna som gjorde att ytterligare ett arkitektkontor borde bjudas in till tävlingen. Men det fanns ingen anledning till ändring. Gruppen motiverar valet av arkitektkontor/team till tävlingen genom arkitektkritiska kommentarer till deras referensprojekt.

B. Poängmodellen

2009 års tävling om Stor Torget i Visby illustrerar poängmodellen. Denna modell baseras på matematiska metoder. Utvärderingskriterierna i inbjudan omvandlas till en poängskala. De kandidater som får högst poäng ses som lämpliga kontor/team. Den bakomliggande beslutsprincipen är att arrangörerna kan räkna sig till vilka kontor/team som ska bjudas in till tävlingen genom en kvantifiering av kvaliteter. Modellen bär på ett förföriskt sken av objektivitet som gör det lättare för arrangörer att försvara valet av kandidater.

Av inbjudan framgår att arrangören har för avsikt att bjuda in tre arkitektkontor/team. Stor vikt kommer att läggas vid arkitektkontorens tillgänglighet i Visby. Intresseanmälan ska vara på svenska, som också är tävlingsspråk. Refer-

enser får levereras på andra språk som engelska och danska. Ansökningarna ska innehålla fem relevanta referensprojekt med tillhörande referenspersoner. Minst två av referensprojekten måste vara genomförda. Enligt inbjudan ska kandidaterna utvärderas med hänsyn till följande tre kriterier:

- Arkitektonisk förmåga
- Kompetens
- Erfarenheter och resurser

Det var 39 arkitektkontor/team som skickade in intresseanmälningar. En kandidat med för sent inlämnad intresseanmälan uteslöts. Övriga kandidater poängsattes parallellt med att deras professionella profil analyserades. Ansökningarna delades sedan in i tre kategorier:

- Välrenommerade företag med stor arkitektonisk förmåga och lång erfarenhet av att utforma omsorgsfulla stadsrum
- Välrenommerade företag med stor erfarenhet av att utveckla historiska miljöer
- Unga företag med goda referenser och hög arkitektonisk nivå med modernt uttryck

Poängsättningen av kandidaterna baserades kriterierna arkitektonisk förmåga, kompetens, erfarenheter och resurser. Poängen var 0 - 5 poäng per kriterium. Skala gick från 0 för ”uppgift saknas” och 1 ”mindre bra” till 5 som betydde ”exceptionellt bra”. Sammanlagt kunde kandidaterna få upp till 15 poäng.

Genom poängsättningen kunde 26 arkitektkontor/team som fick låga siffror först sorteras bort. Kvar i tävlingen fanns kandidater som tilldelats minst 12 poäng. Granskarna kontaktade nu byggherrar och entreprenörer för att få en bild av hur kvarvarande 12 kandidater samarbetat i referensprojekten. En tätgrupp på fyra kontor/team med 13-14 poäng växte fram. Genom poängsättningen och kategoriseringen fick arrangören en passande mix av kandidater, välrenommerade arkitekter med goda erfarenheter kompletterades med ett ungt kontor som representant för nytänkande. Valet legitimeras i detta fall med arkitektkritiska motiveringar.

Det var ett danskt och två svenska arkitektkontor/team som klarade sig bäst i poängsättningen med tillhörande värdering av meriter för uppgiften. SWECO Landskapsarkitektur bjöds in från kategorin välrenommerade företag med stor arkitektonisk förmåga och lång erfarenhet av utformning av stadsrum. Exners Tegneste AS & Schönherr Landskap sågs som ett välrenommerat företag med stor erfarenhet av utveckling av historiska miljöer. Sydväst Arkitektur and Landskap & Malmstöm Edström valdes ut inom kategorin unga företag med goda referenser och hög arkitektonisk nivå med modernt uttryck. Utslagsgivande i slutbedömningen var kandidaternas sammansättning av team för att möta tävlingsuppgiftens multidisciplinära karaktär och platsens kulturhistoriska betydelse.

C. Bedömningsmodellen

2007 års tävling om gestaltning av Naturum till Kristianstads Vattenrike representerar ett tredje sätt som arrangören använder för att peka ut kandidater till tävlingar. Modellen innebär att arrangören gör en samlad bedömning. Arrangören utgår från att det finns en önskvärd helhet. Den underliggande tanken är att arrangören kan finna lämpliga kontor/team till tävlingar genom en sammanvägning av aspekter.

Enligt inbjudan ska arrangören bjuda in fyra arkitektteam till tävlingen med kompetens inom arkitektur, landskapsarkitektur, vattenbyggnad och utställning. Kandidaterna måste styrka sin multidisciplinära kompetens med 3-5 referensprojekt samt högst 3 uppdrag inom vattenbyggnad inklusive CV för nyckelpersoner. Arkitektteam som uppfyller ska-kraven kommer att utvärderas utifrån följande fyra kriterier:

- Hur sökanden i referensprojekt hanterat begreppet ”god arkitektur” och visat prov på förmåga till kreativa lösningar på arkitektoniska och funktionella problem i offentliga byggnader, utställningsarkitektur och naturlandskap
- Hur sökanden i referensprojekt hanterat vattenbyggande
- Hur sökanden i referensprojekt samarbetat med beställare och entreprenör
- Hur arkitekterna i referensprojekt löst miljöaspekterna

Inbjudan till tävlingen resulterade i intresseanmälningar från 29 arkitektteam. Inför utvärderingen delades kandidaterna in i följande tre kategorier:

- Mycket intressant/stor erfarenhet
- Intressant erfarenhet
- Mindre intressant/mindre erfarenhet

Stadsarkitekten bedömde kandidaternas meriter inför slutbedömningen. Beslutsunderlaget bestod av en matris där teamen färgsatts med hänsyn till hur intressanta/erfarna som de framstod för arrangören. Med utgångspunkt från denna bedömning utsåg sedan utvärderingsgruppen fyra team till tävlingen efter en sammanvägning av deras kompetens inom arkitektur, landskap, vattenbyggnad och utställning. Inbjudna blev Arkitektstudio Widjedal Racki Bergerhoff, Formverkstaden Söder Arkitekter och Konstnärer, Uulas Arkitekter och White Arkitekter. Det var arkitektkontor som fått toppbetyg på minsta tre av fyra kriterier. Utvärderingsgruppen formulerade inga särskilda motiv för beslutet utan hänvisar till en samlad bedömning, en sammanvägning av kompetenser som ansågs intressanta för tävlingsuppgiften. Det är urvalsprocessens offentliga utsida som presenteras för kandidaterna, resultatet av prekvalificeringen. Vägen dit och den underliggande värderingen är inte lika synlig.

Diskussion

Statliga och kommunala arrangörer har tillgång till två grundprinciper för styrningen av tävlingsprocesser: ex-ante och ex-post. Ex-ante betyder att arrangören försöker styra tävlingsprocessen ”i förväg” genom tävlingsuppgiften, tävlingsvillkoren och valet av tävlande kontor/ team. Det är styrning via prekvalifiering. Förutsättningen är att tävlingsuppgiften uppfattas som attraktiv och drar till sig tillräckligt många kompetenta kandidater. Sedan är det upp till arrangören att identifiera passande arkitektkontor/team till tävlingsuppgiften.

Ex-post innebär att tävlingsprocessen styrs ”i efterhand” genom design och juryns bedömning av tävlingsförslagen. Kvalitet i arkitektur och stadsbyggnad visar sig här som goda förslag till lösningar på tävlingsuppgiften. Juryns uppgift är att identifiera den bästa helhetslösningen. Det kan bara göras i efterhand, sedan juryn får del av förslagen.

Arrangörens styrning i tävlingar är en kombination av ex-ante och ex-post. Jag försöker förstå hur styrningen av tävlingar ”i förväg” fungerar. Det är därför som jag intresserat mig för prekvalifieringen. Syftet har varit att undersöka hur kommunala och statliga arrangörer väljer ut kontor/team till sina tävlingar.

Attraktionskraften

Den första forskningsfrågan handlar om tävlingarnas attraktionskraft. Tydligast visar sig attraktionskraften som antalet inskickade ansökningar från arkitektkontoren. De 10 tävlingarna har resulterat i totalt 375 intresseanmälningar. Bland dem finns många välkända arkitektkontor. Prekvalificeringen framträder här som del i en praxis, ett sätt att konkurrera om uppdrag för arkitektkontor som varit etablerade tillräckligt länge för att hinna bygga upp en portfölj med genomförda projekt som kan återanvändas som referenser i ansökningar. I denna första förklaring är det den professionella praktiken i byggsektorn som reglerar attraktionskraften.

En andra förklarande faktor är pengar. Tävlingarnas attraktionskraft påverkas av prissummor och ekonomiska ersättningar till tävlande kontor/team. Antalet ansökningar varierar från 9 till 62 per tävling. Tävlingar med högre prissumma och större ersättning till kontor/team har genererat fler intresseanmälningar än ”lågpristävlingarna” i studien. De ekonomiska villkoren har större betydelse för attraktionskraften än tävlingsuppgiften. En invändning är att förklaringen kan vara alltför påverkad av undersökningsmetodiken eftersom den premierar samband som syns i tävlingsdokumenten. Styrkan i förklaringen ligger i en tydlig empiri. Svagheten är att relationen mellan antalet ansökningar och ersättningsnivån skulle kunna förklaras av andra orsaker som inte blivit testade i studien.

Det är både statliga och kommunala huvudmän som arrangerat ”högkostnadstävlingar” respektive ”lågpristävlingar”. Högkostnadstävlingar är tävlingar som haft påtagligt bättre ekonomiska villkor än lågpristävlingar. Gemensamt är att

ekonomin reglerats i inbjudan *innan* tävlingsuppgiften blivit preciserad i tävlingsprogram. Intresserade arkitektkontor har enbart haft tillgång till en sammanfattande redovisning av tävlingsuppgiften som grund för deras framtagning av ansökningar. En väsentlig uppgift för Sveriges Arkitekter och juryer, som ska godkänna tävlingsprogrammet, blir därför att i efterhand anpassa inlämningskraven i tävlingen till de ekonomiska villkor som arrangören redovisat i inbjudan. Detta för att arkitekterna ska få en acceptabel ersättning för arbetsinsatsen. Organisationens godkännande antas garantera rimliga villkor och minimera mängden ”gratisarbete” i tävlingar.

En tredje faktor som kan förklara attraktionskraften är om vinnaren garanteras fortsatt uppdrag. Ett större byggprojekt är ur denna synvinkel intressantare än mindre designuppdrag. Inbjudan innehåller ett allmänt löfte om projekteringsuppdrag till vinnande kontor/team. Denna utfästelse har formulerats som att arrangören, efter genomförd tävling och i enlighet med juryens utslag, utan föregående annonsering avser att förhandla med förstapristagaren om fortsatt uppdrag. Det är emellertid svårt att få en klar bild i inbjudan av hur mycket arbete som en tävlingsvinst kan antas generera. Däremot kan intresserade kontor/team räkna med att en vinst resulterar i projekteringsuppdrag under förutsättning att tävlingen inte avbryts, vilket dock sker påfallande ofta i Sverige. Under perioden 1999-2000 har 199 tävlingar specialgranskats i Norden med hänsyn till deras implementering. Genomförandegraden var 83-86% i Danmark, Norge och Finland. Bara 71% av tävlingarna hade implementerats i Sverige under samma period (Kazemian, Rönn & Svensson, 2007).

En fjärde faktor som kan förklara tävlingarnas attraktionskraft i ett europeiskt perspektiv är arrangörernas krav på tävlingsspråk. Samtliga arrangörer i studien har i inbjudan ställt krav på svenska som tävlingsspråk. Detta krav förklarar varför en stor andel av ansökningarna (84%) kommer från svenska arkitektkontor/team. 38 av 43 företag (88%) som bjudits in att delta i tävlingarna är svenska kontor/team. Övriga tävlande består av tre danska kontor och två norska kontor. Arrangörens krav på svenska som tävlingsspråk ger tävlingskulturen i Sverige en nationell prägel med nordiska inslag.

Information i inbjudan

Den andra forskningsfrågan fokuserar på information som arrangörer efterfrågar i inbjudan. Bakom kraven på upplysningar - som arkitektkontoren ska förmedla via dokument i intresseanmälningar - finns en normerande traditionen som sannolikt kommer från den rättsliga regleringen av upphandlingen av arkitekttjänster. Sveriges Arkitekter och STD (Svensk Teknik och Design) producerar råd och riktlinjer för upphandling av tjänster till potentiella beställare. Lagstiftningen är en trolig förklaring till varför kraven på upplysningar ser så lika ut hos statliga och kommunala arrangörer av arkitekttävlingar.

I inbjudan till prekvalificering är det flera olika slag av information som arrangörer av tävlingar efterfrågar. En typ av ska-krav ger uttryck för en tilltro till

skriftliga intyg som kunskapskälla. Kraven kan antas minska risken för ansökningar från företag som saknar önskade förutsättningar för uppdraget. De ekonomiskt orienterade ska-kraven gynnar etablerade kontor med god ekonomi utan betalningsanmärkningar. Det kan ses som ett rimligt sökande efter trygghet, men alltför höga krav på ekonomisk säkerhet är svåra att uppfylla för nystartade kontor och begränsar därför förnyelsen i tävlingar.

En andra typ av krav ger underlag för arrangörens bedömning av *tävlingsteam och deras kompetens*. Nyckelpersonernas CV förmedlar information om kandidaternas kunskap för uppdraget. Beskrivningar av projektorganisationen i intresseanmälan ger arrangören en framtidinriktad bild av hur tävlingsuppgiften kan komma att utföras på platsen. Sammansättningen av team framstår som en central aspekt i arrangörernas bedömning av kandidaternas lämplighet för uppgiften. Tävlingsuppgifterna har påfallande ofta en multidisciplinär karaktär. Åtta av 10 arrangörer efterfrågar i inbjudan team som innehåller flera professionella kompetenser. Ett genomgående mönster i tävlingarna om Naturum är till exempel att arrangörerna premierar projektorganisationer som kombinerar kunskap i arkitektur och landskap med erfarenheter av utställningar. I utvärderingen av kandidater till tävlingen om Stora Torget i Visby lyfte granskarna fram team där landskapsarkitekter sågs som en nyckelperson i samverkan med arkitekter, trafikplanerare, bebyggelseantikvarie och belysningskonsult.

En tredje typ av ska-krav handlar om *referensprojekt*. Denna gång är det representationer av projekt (foto, illustrationer, ritningar, illustrationer och beskrivningar) som bildar beslutsunderlag och som utvärderingsgruppen måste tolka för att få en uppfattning om kontorens gestaltningskompetens. Referensprojekten genererar arkitekturkritiska omdömen i urvalsprocessen. Kravet på genomförda referensprojekt, relevanta för tävlingsuppgiften, gör det omöjligt för nystartade företag att gå vidare i prekvalificeringen. Så är fallet även om arrangörer medger att något av referensprojekten inte behöver vara byggt. Samtidigt finns ett uttalat stöd till ”unga arkitektkontor” hos flera arrangörer som syftar till att främja förnyelsen i tävlingar. Två gånger har kontor/team som kategoriserats som unga företag blivit förstapristagare. Men det är trots allt enbart arkitektkontor som varit verksamma under flera år och kunnat skapa en portfölj av genomförda projekt som får plats i inbjudna tävlingar. Det danska systemet med ”Wild card” avser nystartade kontor som inte hunnit bli etablerade.

En fjärde typ av ska-krav resulterar i *muntlig information*. Det är kravet på att ansökningshandlingar ska innehålla uppgifter om referenspersoner till referensprojekten. Arrangören vill kunna bilda sig en uppfattning om arkitektkontoren genom direktkontakt med byggherrar och entreprenörer. Det är framför allt i slutbedömningen av kandidater som arrangörer har tagit kontakt med referenspersoner och sökt information om arkitekternas samarbetsförmåga. Svaren från referenspersonerna är en blandning av personliga erfarenheter och generella omdömen om arkitekterna i byggbranschen. Också Volker and Lauche (2008) noterar i en studie av två inbjudna tävlingar i Holland att byggherrarnas val av

företag baserades på arkitektkontorens rykte, särskilt dess projektledare. Kreiner och Gorm (2008) menar att deras enkätstudie visar att danska byggherrar utgår från egna erfarenheter och personliga nätverk vid valet av arkitektkontor till inbjudna tävlingar. På denna punkt ger min studie en något annorlunda bild av hur arrangörer skaffar sig information om kandidaterna. Kravet på referenser i inbjudan ger underlag för en systematisk erfarenhetsåterföring i prekvalificeringen. Skillnaden kan möjligen förklaras med att jag studerar tävlingar som har kommunala och statliga huvudmän. Den danska studien omfattar både offentliga och privata byggherrar med varierande erfarenhet som beställare av arkitekttjänster.

Designkriterier

Den tredje forskningsfrågan söker kunskap om de kriterier som offentliga arrangörer praktiserar vid utvärderingen av kandidater. Kriterierna används i utvärderingen av arkitektkontorens professionella profil redovisade som referenser i ansökningshandlingar. Kriterierna fokuserar på arkitektonisk kvalitet, kandidaternas kreativitet, kompetens och resurser för tävlingsuppgiften. Lika viktigt för arrangörerna är förmågan till samarbete i projekt. Statliga och kommunala huvudmän söker kontor/team som kan kombinera deras önskan om kvalitet, kreativitet och kompetens med ekonomisk trygghet och lyhördhet gentemot krav från beställaren.

Utvärderingskriterierna har en öppen karaktär. Det kan förklaras av att kriterierna ingår i en dialogbaserad bedömning som letar efter svar på frågor om kandidaternas lämplighet. Kriteriernas mångtydighet och sökande funktion är en typisk egenskap inom design, arkitektur och stadsbyggnad. Det är samma typ av öppna kriterier som senare används i tävlingen vid juryns bedömning av tävlingsförslagen. Arrangörens granskare får i prekvalificeringen kunskap om kandidaternas gestaltningskompetens genom att rikta frågor till projekten. Referensprojekten avlockas information via jämförelser och tolkningar. Jag ser det som en form av arkitekturkritik. Hänvisningar till förstapris i andra tävlingar och uppskattning i branschen lyfts fram som kännetecken på kvalitet.

I tre kommunala tävlingar har urvalsprocessen kompletterats i efterhand med kriterier som grund för en kategorisering av kandidater utifrån deras professionella profil. Kategoriseringen kan ses som ett sökande efter en produktiv skillnad mellan kandidater som ger en intressantare mix av tävlande kontor/team. Genom att ta ut den bästa kandidaten ur respektive kategori till tävlingen får arrangören tillgång till blandning av team och olika kompetensprofiler. Möjligheten till förnyelse kombineras med erfarenheter och spjutspetskompetens hos välrenommerade företag. Detta sätt att definiera kvalitet och utse arkitektkontor återfinns bara i kommunala tävlingar. En möjlig förklaring är deras större vana vid upphandling av arkitekttjänster och därmed större kunskap om konsultbranschen.

Urvalsprocessens organisation

Den fjärde forskningsfrågan syftar till kunskap om hur offentliga arrangörer organiserar sina urvalsprocesser. Valet av kandidater i de fem statliga tävlingarna sker i samverkan med kommuner och lokala aktörer. Tävlingen framträder här som en metod för att samordna nationella, regionala och lokala intressen. Två kommunala tävlingar innehåller också en tydlig samordning av regionala och lokala intressen. Övriga tre kommunala tävlingar i studien inbegriper ett internt samarbete mellan förvaltningar som stadsbyggnadskontor, fastighetskontor eller tekniskt kontor. Det finns således en komplex organisatorisk struktur i många av tävlingarna med flera inbyggda intressen.

Samtliga arrangörer har en kollektiv beslutsordning. Det är en grupp på tre till sex experter som granskar ansökningshandlingarna. En majoritet av experterna är lekmän på arkitektur. I de kommunala tävlingarna ingår arkitekter från stadsbyggnadskontoren. Grupperna innehåller normalt personer från de parter som samverkar i tävlingen. Den kollektiva beslutsordningen med utvärderingsgrupper bidrar till ökad likhet i bedömningen av kandidaternas meriter. Några ledamöter från dessa grupper följer med i tävlingsprocessen som representanter för arrangören i juryn. Erfarenheterna från prekvalificeringen förs på detta sätt vidare till juryn.

Det finns ett omfattande samarbete mellan arrangörerna och Sveriges Arkitekter i studerade tävlingar. Enligt gällande regler ska tävlingsprogrammen godkännas av organisationen. Sveriges arkitekter har rätt att utse två medlemmar av juryn. Tävlingsreglerna föreskriver att minst en tredjedel av juryledamöterna ska ha samma kompetens som tävlande. Arrangörerna köper tjänster som sekreterare i juryn respektive tävlingsfunktionär från Sveriges Arkitekter. I tre fall har Sveriges Arkitekter dessutom ingått i arrangörens utvärderingsgrupp och aktivt deltagit valet av kontor/team till tävlingarna. Samarbetet speglar den centrala roll som arkitekttävlingen har för professionen. Genom att tävlingsprogram, tävlingsförslag och juryutlåtande finns fritt tillgängliga på Sveriges Arkitekters hemsida blir tävlingarna del i en kollektiv kunskapsuppbyggnad för professionen. Tävlingarna producerar förebildliga lösningar på gestaltungsproblem.

Samtliga arrangörer har organiserat urvalsprocessen i två huvudskeden, en inledande formell kontroll av ansökningshandlingar utifrån ska-kraven följt av en andra värderande bedömning av kandidaternas referenser baserad på kriterier. Kontrollen av hur ska-kraven uppfylls visar att det finns ”stränga arrangörer” som sorterar bort många ansökningar från kontor/team i början av urvalsprocessen. Det är inte bara utvärderingskriterierna som är tvetydiga. Också ska-kraven erbjuder ett betydande tolkningsutrymme. ”Liberala arrangörer” avvisar bara ansökningar som lämnats in för sent eller saknar efterfrågade dokument. Hos liberala arrangörer går därför många fler ansökningar vidare i bedömningen. Avgörande för vilka arkitektkontor/team som pekas ut sker senare i urvalsprocessen hos liberala arrangörer jämfört med stränga arrangörer. Flertalet arrangörer föredrar att

vänta med utslagningen av kandidater till det värderande skedet i prekvalificeringen. Det finns således ett strategiskt tänkande i urvalsprocessens senare skeden som inbegriper flera faktorer med svåröverskådliga konsekvenser.

Kreiner och Gorm (2008) fann skillnader mellan hur ovana byggherrar och professionella byggherrar såg på arkitektkontorens meriter. Engångsbyggherrar med några få års erfarenhet hade en mer kritisk bedömning av arkitektkontoren än erfarna byggherrar. Detta resultat kan tolkas på två olika sätt enligt Kreiner och Gorm. Dels som uttryck för att professionella byggherrar är attraktivare och därför drar till sig flera kompetenta arkitekter än engångsbyggherrar. Kritiken motsvaras då av skillnader i arkitektkontorens professionella profil. Dels kan skillnaden tolkas som att ovana byggherrar har ett större kunskapsbehov. Engångsbyggherrar vill i högre grad komplettera sin brist på erfarenhet med extern kompetens. Det är således svårigheten att i urvalsprocessen finna tillräckligt många arkitektkontor med önskad kompetens för tävlingsuppgiften som denna gång ligger till grund för kritiken.

Jag vill fördjupa diskussionen och lyfta fram några fler tänkbara förklaringar till skillnaderna i arrangörens sätt att granska ansökningar vid prekvalificeringen.

- En första förklaring finns i ska-kravens mångtydighet. Det är bara krav på att ansökningar måste vara inlämnade i tid och innehålla begärda handlingar som kan besvaras med ett entydigt ”ja” eller ”nej”. Krav på ”relevanta referensprojekt” däremot är något som måste ses i relation till tävlingsuppgiften. Granskare som gör kvalitativa bedömningar av i vilken grad som ska-kraven är uppfyllda framträder därför som strängare vid bedömningen av ansökningar.
- En andra förklaring är att ovana granskare av arkitektarbeten lägger större vikt vid formella brister i ansökningshandlingarna, vilket gör att de framstår som stränga granskare. Erfarna personer litar i högre grad på sitt professionella omdöme med större fokus på innehållet i intresseanmälan som följd. Det är en förklaring som sammanfaller med hur Kreiner och Gorm tolkar enkätsvaren i den danska studien.
- En tredje förklaring finns i urvalsprocessens svåröverskådliga konsekvenser. Arrangörens granskare kan antas vara mer liberala mot arkitektkontor som man känner till eller har samarbetet med i projekt. Det är en beslutsprincip som kan förklara varför så många utländska kontor blir bortsorterade i den inledande kontrollen hos stränga arrangörer. Oklarheter i deras ansökningar framstår som riskablare jämfört med motsvarande brister hos kända arkitektkontor (Hemlin et al, 1990; Kreiner och Gorm, 2008).
- En fjärde förklaring kan sökas i arrangörens vilja att minimera risken för besvär i samband med upphandlingen av arkitekttjänster. Av detta skäl är det ”säkra” kandidater, som garanterat uppfyller ska-kraven, som går vidare i utvärderingen. Förklaringen går ut på att arrangörer, som vill skydda sig mot överklagningsbara fel i upphandlingar, blir stränga granskare av ansöknings-

handlingar. Till följd av 2002 års revidering av LOU har det också blivit lättare för anbudsgivare att stoppa upphandlingar vid allvarliga brister i underlaget och få ersättning från beställare. Antalet klagomål har ökat dramatiskt som en konsekvens av ändringen av LOU (Lennerfors, 2010).

Utvärderingsmodeller

Den femte forskningsfrågan handlar om modeller för bedömning. Tre grundmodeller praktiseras i prekvalificeringen. Modellerna har jag genererat ur empirin. De är min tolkning av urvalsprocesserna. Grundmodellerna utnyttjas i slutbedömningen av kandidater och kan sammanfattas som omröstningsmodellen, poängmodellen och bedömningsmodellen. Arrangörernas utvärderare använder modellerna för att identifiera betydelsefulla skillnader i kvalitet hos kandidaterna, motivera valet av kontor/team och legitimera besluten. Utan skillnader kan inte arrangörer formulera trovärdiga argument till varför några kontor/team är bättre att bjuda in till tävlingar än vissa av konkurrenterna.

Grundmodellerna kan förklaras av arrangörernas behov av systematik vid urvalet av kandidater till tävlingar. Modellerna speglar en professionell praxis, en erfarenhetsbaserad metodik för att synliggöra kvaliteter i ansökningar och värdera arkitektkontor. Den rättsliga regleringen av prekvalificeringen har sannolikt förstärkt behovet av systematik i urvalsprocesserna hos statliga och kommunala uppdragsgivare.

Det första steget i arrangörernas urvalsprocess är en prövning av ansökningar utifrån ska-kraven i inbjudan. Samtliga arrangörer i studien inleder processen på detta sätt. Det är i den senare fasen av prekvalificeringen som modellerna visar sig som metoder för värdering och rangordning av kandidater. Forskningen på området har en påtaglig skevhet. Genom att poängmodellen utnyttjas för upphandling av tjänster och entreprenader har den varit föremål för forskning inom ekonomi och juridik. Så till exempel har inte prekvalificering i arkitekttävlingar har inte fått motsvarande med vid konkurrensverkets fördelning av forskningsresurser. I litteraturen finns en omfattande kritik mot poängsättning av kvalificerade tjänster med stort kunskapsinnehåll (Andersson och Lunander, 2004; Sporrang, Bröchner & Kadefors, 2005; Molander, 2009). Utfallet av tjänster kan inte mätas i förväg på samma sätt som väldefinierade produkter. Tjänsternas kvalitet visar sig i uppdraget. Omvandlingen av kvaliteter till kvantiteter ger därför en synnerligen förenklad bild av rättvisa, saklighet och opartiskhet vid bedömningen av arkitekttjänster.

Definitionen av de modeller som arrangörerna praktiserar tar fasta på typiska drag i urvalsprocessen. Gemensamt är målet att underlätta identifieringen av en grupp arkitektkontor/team som kan antas vara bäst lämpande för tävlingssuppgiften. Det finns ett värderande tvång inbyggt i prekvalificeringen. Några kandidater måste ses som bättre än andra. Alla kan inte bjudas in till tävlingen. Karaktäristiskt för omröstningsmodellen är att urvalet av kandidater sker genom

en serie omröstningar. Favoriterna går vidare till nästa fas. Kvar till slutbedömningen blir de kandidater som utvärderingsgruppen gillar och därför ser som mer lämpliga till tävlingen än bortröstade kontor/team. Omröstningsmodellen speglar en bedömningspraktik inom arkitektur med förankring i både arkitektutbildningen och den professionella praktiken. Bedömningen bygger på värdering och jämförelse. Såväl antagningen till arkitektutbildningen i Sverige genom arbetsprov som utvärderingen av förslag i internationella arkitektävlingar avgörs genom omröstningar i juryer (Rönn 2010). Poängmodellen utgår från att kandidaternas meriter, redovisade i ansökningshandlingar, kan omvandlas till siffror enligt en på förhand bestämd skala. Sedan summeras poängen. Det är en matematiskt baserad rangordning. De kandidater som får flest poäng bjuds in till tävlingen. Bedömningsmodellen innebär att arrangörens utvärdering görs mot bakgrund av en styrande helhet. Genom arkitekturkritiska sammanvägningar av kvaliteter försöker arrangören komma fram till vilka kontor/team är passande deltagare i tävlingen. Det slutliga valet av kandidater sker inom ramen för idén om en överordnad helhet, en underliggande föreställning som är dold i processen. Utvärderingen utsida presenteras som beslut för kandidaterna i tävlingen. Hur arrangören bedömt deras meriter blir en intern hemlighet.

Det övergripande syftet har varit att utveckla kunskap om prekvalificeringen i arkitektävlingar. Studien belyser hur offentliga arrangörer bjuder in och utser kandidater till tävlingar med begränsat deltagande. Resultatet bygger på analyser av tävlingsdokument i ett urval av fall. Jag ser ett stort behov av kompletterande studier. Ett viktigt skäl är att prekvalificeringen omfattar två aktiva aktörer: arrangörer och kandidater som skickar in intresseanmälningar. De tävlandes röst saknas i denna studie. Deras erfarenheter av prekvalificeringen behöver artikuleras. Jag tror även att intervjuer av arrangörernas utvärderingsgrupper och arkitektkontorens projektgrupper kan ge en fördjupad insikt om prekvalificeringens villkor. Deltagarnas erfarenheter bidrar till ökad förståelse av hur systemet upplevs utifrån aktörernas horisont.

Referenser

- Andersson, A. & Lunander, A. (2004) *Metoder vid utvärdering av pris och kvalitet i offentlig upphandling*. Stockholm: Konkurrensverket.
- Arge, K. & Bleiklie S. (2003) *Arkitektonisk kvalitet. En studie om samspillet mellom byggherre og arkitekt*, Oslo: Norsk Form.
- Benedikt, M. (2007) Introduction. In: Sanders (Ed) *Judging Architectural Value*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cuff, D. (1991) *Architecture – The story of Practice*. Cambridge: MIT-Press.
- DAC, Dansk Arkitektur Cencter. *Hvad er wild cart ordningen?* Available 2010-08-22: <http://www.dac.dk/visArtikel.asp?artikelID=4108>
- Dunin-Woyseth, H. & Michl, J. (2001) *Towards a Disciplinary Identity of the Making Professions*. Göteborg: Oslo School of Architecture.
- European public procurement legislation and architectural service: Recommendation and guidelines for transposition to national law*. (2005) ACE. Brussels: Architects Council of Europe.
- Hemlin, S., Johansson, U-S. & Montgomery, H. (1990) Professorstillsättningar vid arkitekturskolorna – på vilka grunder sker besluten? *Arkitekturforskning*, Nr 1-2.
- Janik, A. (1996) *Kunskapsbegreppet i praktisk filosofi*. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Johansson, R. (2007) On Case Study Methodology. *Open House International*, No 3.
- Kazemian, R., Rönn, M. & Svensson, C. (2007) *Arkitekturtävlingar. Erfarenheter från Finland*. Lettland: Axl Books.
- Lennerfors, T. (2010) Den reglerade protesten. I: Gustafsson (Ed) *Regler – Civilisationens ryggrad*. Tyskland: Santerus Academic Press Sweden.
- Kreiner, K. & Gorm, M. (2008) *Prekvalificering till arkitektkonkurrencer i Danmark. Del 1: Byggherens perspektiv og erfaringer*. Center for ledelse i byggeriget: Arbetspaper.
- Kreiner, K. & Gorm, M. (2009) *Prekvalificering till arkitektkonkurrencer i Danmark. Del 2: Arkitekternes perspektiv og erfaringer*. Center for ledelse i byggeriget: Arbetspaper.
- Kroese, R., Meijer, F. & Visscher, H. (2009) *European Directive for tendering architectural services; a too strict interpretation by Dutch Local Authorities?* Available 2011-10-10: http://www.rics.org/site/download_feed.aspx?fileID=5038&fileExtension=PDF
- Lag om offentlig upphandling*, 2007:1091. (2007) Available 2011-07-10: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20071092.HTM>
- Milos, A. I. (2010) *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet. En analys av arkitekturkritik i svensk press*. Lund: Sekel Bokförlag.

- Molander, P. (2009) *Regelverk och praxis i offentlig upphandling*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2009:2. Stockholm: Regeringskansliet, Finansdepartementet.
- Olander, S., Widén, K. & Nordvall, F (2008) *Implementering av LOU – Effekter för byggsektorn*. Lund: Avdelningen för Byggproduktion, Lunds Universitet.
- Positions on the 2004 public procurement directive* (2004) EFCA. Brussels: Federation of Engineering Consultancy Associations.
- Rönn, M. (2009) Judgement in the Architectural Competition – Rules, Policies and the Dilemmas. *Nordic Journal of Architectural Research*, No 2/3.
- Rönn, M. (2010) *Att kvalitetsbedöma projekt i arkitektur och stadsbyggnad – från bedömningspraktik till bedömningsteori*. Stockholm: TRITA-ARK-Forskningspublikation 2010:03, Arkitekturskolan, KTH.
- Rönn, M. (2011) Architectural quality in competitions - A dialogue based assessment of design proposals. *FORMakademisk*, No 1.
- Rönn, M. (2011) *Den prekvalificerade tävlingen – hur utses arkitekter till inbjudna arkitekttävlingar?* TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2011:1
- Schön, D. (1983) *The reflective Practitioner*. USA: Basic Books.
- Sporrong, J., Bröchner, J. & Kadefors, A. (2005) *Anbudsvärdering vid offentlig upphandling av arkitekt- och byggkonsulttjänster – förstudie*. Göteborg: Avdelningen för Service management. Centrum för management i byggsektorn (CMB). Chalmers tekniska högskola.
- Stake, E. R. (1995) *The art of Case study research*. Thousands Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Svensson, C. (2008) *Architectural competitions, the art of finding a winner*. Stockholm: TRITA-ARK-Akademisk avhandling 2008:3, KTH.
- Svensson, C. (2010) Speaking of Architecture: A Study of the Jury's Assessment in an invited Competition. In: Andersson, Rönn & Kazemian (Eds) *The Architectural Competition: Research inquiries and Experiences*. Latvia: Axl Book.
- Sveriges Arkitekter informerar om Arkitekturtävlingar*. (2008) Stockholm: Sveriges Arkitekter.
- Tävlingar i Sverige 2007-2010*. (2010) Sveriges Arkitekter. Stockholm: Sveriges Arkitekter.
- Tävlingsregler*. (2011) Sveriges Arkitekter. Available 2011-07-08: www.arkitekt.se/s12794
- Tävlingservice*. (2011) Sveriges Arkitekter. Available 2011-07-08: www.arkitekt.se/tavlingar/service
- Utformningen av förfrågningsunderlag vid upphandling av arkitekttjänster*. (2011) Sveriges Arkitekter. Available 2011-07-08: www.arkitekt.se/s65138/f11844
- Volker, L. (2010) *Deciding about Design Quality. Value judgements and decision making in the selection of architects by public clients under European tendering regulations*. Leiden: Sidestone Press.

- Volker, L. (2010) *Design a design competition: the client perspective*. Faculty of Architecture, Delft University of Technology. Paper presented at the conference Design & Complexity, Montréal, 7–9 July 2010. Available 2011-07-05: www.designresearchsociety.org/docs-procs/DRS2010/PDF/125.pdf
- Volker, L. & Lauche, K. (2008) Decision making during a tendering procedure: case studies of restricted European tenders in architecture. In: Dainty (Ed) *Procs 24th Annual ARCOM Conference*, 1–3 September 2008, Cardiff, UK, Association of Researchers in Construction Management.

Hemsidor

- Sveriges Arkitekter, *Genomförda tävlingar*. Tävlingsprogram, Juryutlåtande och Tävlingsförslag, Available 2011-07-08: www.arkitekt.se/tavlingar/dokumentation

Tävlingsdokument

2009 års tävling om Naturum Laponia i Norrbotten

- Inbjudan*. (2008) Tävlingsinbjudan för gestaltning av Naturum Laponia. Laponiaprocessen 2008-08-20. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Anbudsvärdering*. (2008) Utvärdering av inkomna bidrag för prekvalificering i arkitekttävling om gestaltning av naturrum Laponia 2008-10-30. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Anbudskontroll*. (odaterad) Kontroll av ska-krav. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Juryutlåtande*. (2009) Naturum Laponia. Juryutlåtande, inbjuden tävling, maj 2009. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Tävlingsprogram*. (2008) Arkitekttävling för gestaltning av naturum i världsarvet Laponia, oktober 2008, Länsstyrelsen i Norrbottens län.

2009 års tävling om Stora Torget i Visby

- Inbjudan*. (2009) Prekvalificering Stora Torget i Visby. Tävlingsinformation för projekttävling 2009-03-23. Gotlands kommun.
- Prekvalificering Stora Torget*. (odaterad) Precisering av ska-krav. Gotlands kommun.
- Anbudsförteckning*. (2009) Stora Torget, Visby 2009-05-19. Gotlands kommun.
- Projekttävling Stora Torget, Visby*. (2009) Steg 2: Bedömning, Arkitektonisk förmåga, Kompetens, Erfarenheter och resurser 2009-06-03. Gotlands kommun.
- Projekttävling Stora Torget*. (2009) Utvärdering av intresseanmälningar efter annonsering 2009-06-03. Gotlands kommun
- Tävlingsprogram*. (Odaterad) Stora Torget i Visby. Inbjuden arkitekttävling (tävlingsprogram). Gotlands kommun.
- Juryutlåtande*. (Odaterad) Inbjuden projekttävling för Stora Torget, Visby. Juryns sammanfattning över tävlingen. Gotlands kommun.

2009 års tävling om bostäder på Västra Kajen, Jönköping

Arkitekttävling. (2008) Annonser i Allegro och TED 2008-06-16. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Nya bostäder vid Västra Kajen i Jönköping. (odaterad) Information om materiel som ska bifogas intresseanmälan. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Anbudsprotokoll. (2008) Projekt: Intresseanmälan för nya bostäder Västra Kajen, Jönköping. Nr 1-30. 2008-08-12. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Kontroll av referenser för intresseanmälan "Västra Kajen". (2008) Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Arkitekttävling om bostäder på Västra Kajen i Jönköping. (2008) Utvärdering av intresseanmälan efter annonsering 2008-09-30. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Bostäder på Västra Kajen i centrala Jönköping. (2008) Beslut om val av arkitektföretag efter öppet kvalificeringsförfarande 2008-10-16. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Tävlingsprogram. (2008) Bostäder på Västra Kajen i centrala Jönköping. Formgivningstävling, september 2008. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Juryutlåtande. (Odaterad) Inbjuden projekttävling för Västra Kajen, Jönköping. Bostads AB Vätterhem, Riksbyggen.

Personlig kommunikation 2010 per mail med handläggande tjänsteman

2008 års tävling om Naturum Vänern – Victoriahuset

Inbjudan. (2007) Inbjudan till prekvalificering inför inbjuden tävling för gestaltning av naturum Vänerskärsgården, 2007-12-20. Statens Fastighetsverk m fl.

Victoriahuset. (2002) Inkomna prekvalificeringsansökningar 2008-02-04.

Naturum Vänern. (2008) Utvärdering av prekvalificeringsansökningar 2008-02-16.

Naturum Vänern (2008) Prekvalificering för deltagande i arkitekttävling 2008-02-19.

Naturum vid Läckö slott – prekvalificering för inbjuden tävling. (2008) Protokoll/ sammandrag av bedömningsgruppens motivering till urvalet 2008-02-21.

Tävlingsprogram (2008) Naturum Vänern – Victoriahuset. Program för inbjuden arkitekttävling, februari 2008. Statens Fastighetsverk m fl.

Juryutlåtande (Odaterad) Naturum Vänern – Victoriahuset. Juryutlåtande, inbjuden arkitekttävling. Statens Fastighetsverk m fl.

2008 års tävling om Vaxholms kulturhus

Inbjudan. (2007). Inbjuden arkitekttävling för utformning av Vaxholms kulturhus 2007-12-07. Vaxholms stad.

Inbjuden arkitekttävling för utformning av Vaxholms kulturhus. (2008) Protokoll för öppning av inkomna ansökningar 2008-01-10. Vaxholms stad.

Inbjuden arkitekttävling för utformning av Vaxholms kulturhus. (2008) Protokoll för urval av inkomna ansökningar 2008-01-31. Vaxholms stad.

Tävlingsprogram. (2008) Tävlingsprogram 2008-02-21. Vaxholm Stad.

Juryutlåtande. (2008) Vaxholms kulturhus. Inbjuden arkitekttävling 21/2 – 12/5 2008. Vaxholms stad, juni 2008.

2007 års tävling om Naturum Tåkern

Inbjudan. (2007) Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av Naturum Tåkern. Länsstyrelsen Östergötland.

Upphandlingsprotokoll/ anbudsdiarium. (2007) Förteckning över ansökningar 2007-04-12. Länsstyrelsen Östergötland.

Beslut. (2007) Beslut om vilka arkitektkontor som ska erbjudas att delta i den inbjudna tävlingen om gestaltning av Naturum Tåkern 2007-05-08. Länsstyrelsen Östergötland.

Tävlingsprogram. (2007) Naturum Tåkern. Program för inbjuden arkitekttävlingar, juni 2007. Länsstyrelsen Östergötland.

Juryutlåtande. (2007) Naturum Tåkern, Ödeshögs kommun. Juryutlåtande inbjuden arkitekttävling, november 2007. Länsstyrelsen Östergötland.

2007 års tävling om Nya entréer till Skuleskogens Nationalpark

Inbjudan. (2006) Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av entréer till Skuleskogens nationalpark, Västernorrlands län 2006-07-14. Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Protokoll. (2006) Protokoll fört vid öppnande av anbud till prekvalificering ”Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av entréer till Skuleskogens nationalpark” 2006-09-18. Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Tilldelningsbeslut. (2006) Tilldelningsbeslut för ”Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av entréer till Skuleskogens nationalpark” 2006-09-20. Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Tävlingsprogram (2006) Nya entréer till Skuleskogens nationalpark. Tävlingsprogram till inbjuden arkitekttävling 2006-2007, oktober 2006. Länsstyrelsen i Västernorrlands län – Naturvårdsverket.

Juryutlåtande. (2007) Inbjuden arkitekt-/formgivningstävling. Nya entréer till Skuleskogens nationalpark 2007-04-18. Länsstyrelsen i Västernorrlands län – Naturvårdsverket.

2007 års tävling om Nybyggnad för Smålands musik och teater, Jönköping

Nybyggnad Smålands musik och teater. (odaterad) Förteckning över inkomna intresseanmälningar. Landstinget i Jönköpings län.

Nybyggnad Smålands musik och teater. (odaterad) Förteckning över utvalda i steg 1. Landstinget i Jönköpings län.

Tävlingsprogram. (2006) Program för nya lokaler för Smålands Musik och Teater i centrala Jönköping. Landstinget i Jönköpings län.

Juryutlåtande. (2007) Inbjuden arkitekt-/formgivningstävling om nybyggnad för Smålands musik och teater, Jönköping. Juryns utlåtande 2007-03-20. Landstinget i Jönköpings län.

2007 års tävling om Stendörrens Naturum

Inbjudan. (2006) Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av utbyggnad av Stendörrens Naturum 2007-06-20. Nyköping kommun och Länsstyrelsen Södermanlands län.

Inkomna intresseanmälning. (odaterad) Förteckning över intresseanmälningar. Länsstyrelsen Södermanlands län.

Beslut. (2006) Arkitektföretag som inbjuds att delta i arkitekttävling om gestaltning av utbyggnad av Stendörrens Naturum 2006-10-09. Länsstyrelsen Södermanlands län.

Tävlingsprogram. (2006) Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av utbyggnad av Stendörrens Naturum, oktober. 2006 Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Juryutlåtande. (2007) Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av utbyggnad av Stendörrens Naturum Nyköping 2007-04-10. Länsstyrelsen Södermanlands län, Naturvårdsverket, Sömlands Museum.

2007 års tävling om Naturum Kristianstads Vattenrike

Inbjudan. (2006) Inbjuden arkitekttävling om gestaltning av utbyggnad av Naturum Kristianstads Vattenrike 2007-06-27. Kristianstads kommun

Prekvalificering av konsultgrupper till nytt naturum i Biosfärområde Kristianstad Vattenrike. (2006) Tilldelningsbeslut 2006-10-02. Kristianstad kommun.

Kristianstads kommun, nytt naturum. (2006) Prekvalificering, jämförelse mellan intresseanmälningar 2006-10-02. Kristianstads kommun.

Tävlingsprogram. (2006) Naturum Kristianstads Vattenrike. Program för inbjuden arkitekttävling 2006-11-06. Kristianstads kommun.

Juryutlåtande (2008) Naturum Kristianstads Vattenrike, inbjuden arkitekttävling. Juryutlåtande, mars 2008. Kristianstads kommun.